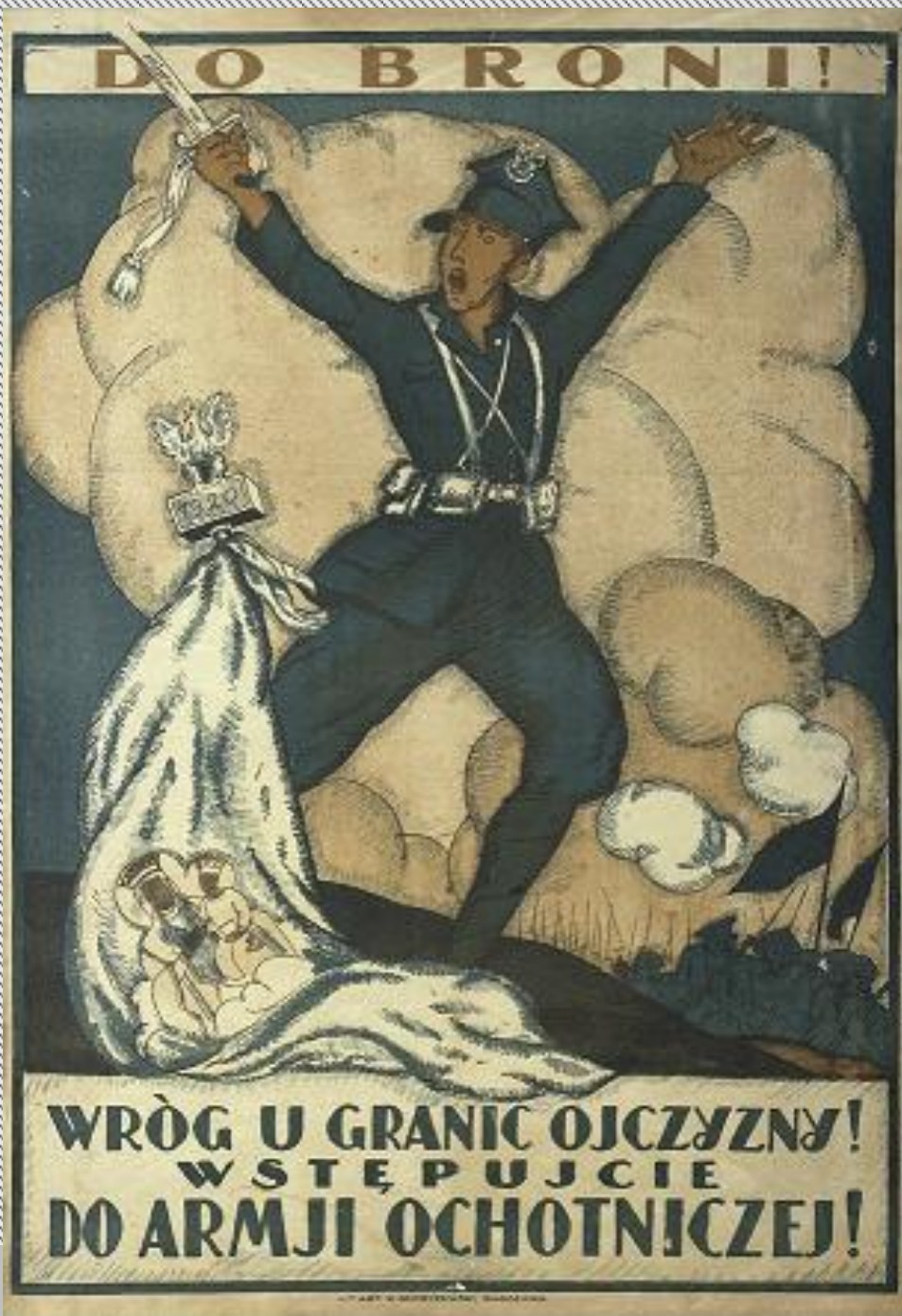

100 lat „Cudu nad Wisłą”

PREZENTACJA DO PRZEPROWADZENIA LEKCJI HISTORII
SZLAKAMI BITWY WARSZAWSKIEJ 1920 ROKU

Podpisanie rozejmu 11 listopada 1918 r. i zakończenie I wojny światowej przesądziły o powstaniu niepodległej Polski, ale nie wyznaczyły granic państwa.

Walka o nie trwała jeszcze pięć lat – najdłuższą i najtrudniejszą była walka o granicę wschodnią.

Rok 1918

11 listopada – Polska odzyskuje niepodległość.

listopad/grudzień – Armia Czerwona przesuwa się na zachód, na opuszczone przez Niemców tereny białoruskie, litewskie i estońskie; Polacy tworzą oddziały samoobrony.

Józef Piłsudski witany na dworcu kolejowym w Warszawie 11 listopada 1918 roku po jego powrocie z więzienia w Magdeburgu

Warszawa, listopad 1918 rok. Pochód ulicami Krakowskie Przedmieście i Nowy Świat z okazji odzyskania niepodległości

Dla rządzących w Rosji bolszewików, Kresy i Polska stanowić miały „czerwony pomost”, dzięki któremu rewolucja komunistyczna dotrze do krajów Europy Zachodniej.

Zajęcie terenów na zachód od Bugu dawało możliwość realizacji eksperymentu politycznego – idei likwidacji państw narodowych i powstania wspólnoty komunistycznej.

Rzeczpospolita Polska w I. 1918–1922

- ziemie wyzwolone w listopadzie 1918 r.
- pierwsze ośrodki polskich władz państwowych w 1918 r.
- ziemie opanowane do września 1919 r.
- zasięg powstania wielkopolskiego (XII 1918–II 1919)
- najdalszy zasięg powstań na Górnym Śląsku w I. 1919–1921
- ziemie przyznane Polsce traktatem wersalskim 28 VI 1919 r.
- ziemie opanowane do maja 1920 r.
- ziemie przyznane Polsce przez Radę Ambasadorów w 1920 r.
- obszar Litwy Środkowej zajęty w 1920 r. i włączony do Polski w 1922 r.

Obszary plebiscytów w I. 1920–1921, w wyniku których ziemie przyznano

Polsce Niemcom

Wojna polsko-bolszewicka w 1920 r.

- ważniejsze bitwy
- wyprawa wojsk polskich do Kijowa (IV–V 1920 r.)
- ofensywa wojsk bolszewickich (IV–V 1920 r.)
- najdalszy zasięg wojsk bolszewickich w sierpniu 1920 r.
- kontrofensywa wojsk polskich (15 VIII–18 X 1920 r.)
- ostateczne granice Rzeczypospolitej Polskiej ustalone do 1922 r.

Wojna przeciwko sowieckiej dyktaturze, która świadomie dążyła do likwidacji religii, własności prywatnej, klas społecznych i „burżuazyjnej suwerenności” była dla Polski walką w obronie niepodległości, demokracji parlamentarnej, w której fundamentem społeczeństwa jest wolność polityczna, własność prywatna i patriotyzm.

Sowiecki plakat propagandowy 1920 r.

Rok 1919

1 stycznia – w Mińsku zostaje proklamowana Białoruska Socjalistyczna Republika Sowiecka.

5 stycznia – Polacy opuszczają Wilno.

12 stycznia – Armia Czerwona rozpoczyna akcję „Tarcza Wisła”, której celem jest opanowanie Polski centralnej i przyjsie z pomocą rewolucji w Niemczech.

14 lutego – pierwsze starcia wojsk polskich z oddziałami Armii Czerwonej.

kwiecień/maj – ofensywa wojsk polskich na Wileńszczyźnie, zakończona zdobyciem Wilna.

październik/listopad – nieudane pertraktacje polsko-sowieckie na temat rozejmu w Mikaszewiczach.

1919/1920 r. – front polsko-sowiecki ma ok. 800 km i przebiega na linii Dźwina-Berezyna-Ptycz-Zbrucz.

W wojnie polsko-bolszewickiej brały udział różne formacje Wojska Polskiego. Józef Piłsudski podczas przeglądu I pułku szwoleżerów, Warszawa 1919 r.

1919-1920, Dzierzgowo, pow. Przasnysz, sztandar jednostki im. Gen. T. Kościuszki

Późną jesienią 1918 r., kiedy wojska niemieckie zaczęły się wycofywać z Ukrainy i Białorusi, w ślad za nimi ruszyła na zachód Armia Czerwona. Na Wileńszczyźnie doszło do starć polskich oddziałów samoobrony z formacjami Armii Czerwonej. Najdłużej trwały walki o Wilno, które Polacy opuścili 5 stycznia 1919 r. Przy wsparciu Armii Czerwonej została proklamowana Litewsko-Białoruska Republika Sowiecka.

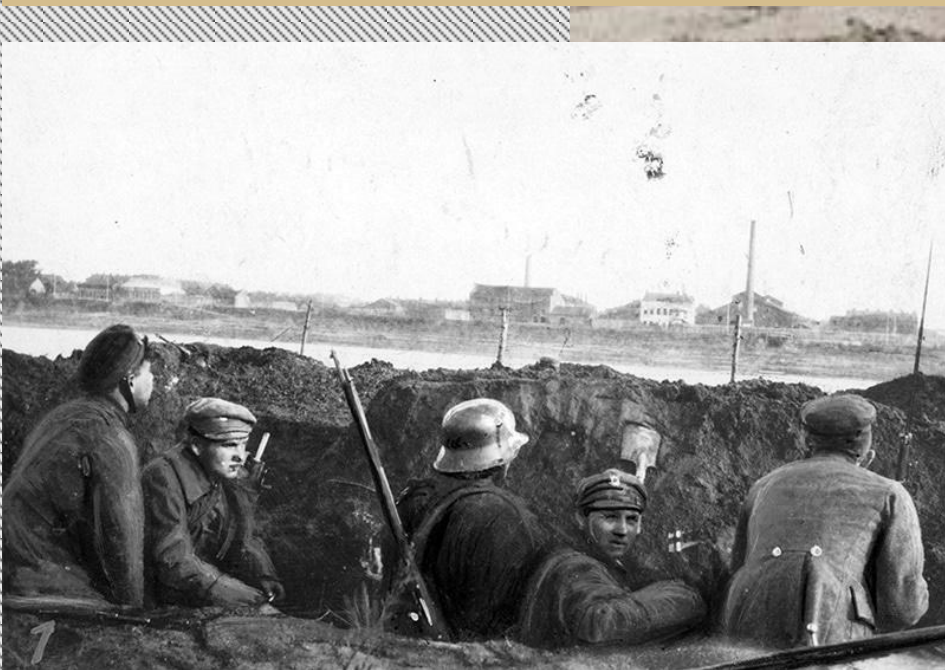
Wiosną 1919 r. młode
Wojsko Polskie odniosło
kilka błyskotliwych
zwycięstw – w kwietniu
Polacy wkroczyli do Wilna.

Wilno, Plac Łukiski 19 kwietnia 1919. Przegląd oddziałów Wojska Polskiego po zajęciu miasta. Za Józefem Piłsudskim generałowie: Edward Śmigły-Rydz, Stanisław Szeptycki, Kazimierz Sosnkowski.

Artyleria polska w Wilnie po zajęciu miasta

W kolejnych miesiącach oddziały polskie posuwały się na wschód, jesienią dotarły do Dźwiny i Berezyny, na południu Polacy przekroczyli Zbrucz.

Przyczółek mostowy w Dźwińsku.
Żołnierze w okopie 1919 r.

4 Pułk Ułanów Zaniemskich w przerwie walk nad Berezyną 1920 r.

Rok 1920

3 stycznia – wojska polskie i łotewskie zdobywają Dyneburg (Dźwińsk).

27 stycznia – dowódca Armii Czerwonej Siergiej Kamieniew przedstawia plan wielkiej ofensywy na Polskę na przełomie kwietnia i maja.

21 kwietnia – Polska zawiera umowę sojuszniczą z Ukraińską Republiką Ludową (Semen Petlura), popierając niepodległość państwa ukraińskiego.

25 kwietnia – wojsko polskie rozpoczyna ofensywę na Ukrainie (wyprawa kijowska).

7 maja – Armia Polska zajmuje Kijów.

5 czerwca – 1 Armia Konna Siemiona Budionnego rozpoczyna kontrofensywę na Ukrainie zmuszając Polaków do odwrotu.

1 lipca – Sejm RP powołuje Radę Obrony Państwa z Józefem Piłsudskim na czele.

4 lipca – sowiecki Front Zachodni, pod dowództwem Michaiła Tuchaczewskiego, rozpoczyna ofensywę od granicy z Łotwą po Polesie.

6 lipca – powstaje Generalny Inspektorat Armii Ochotniczej z gen. Józefem Hallerem na czele.

24 lipca – premier Wincenty Witos tworzy Rząd Obrony Narodowej.

25 lipca – do Warszawy przybywa Międzysojusznicza Misja dyplomatyczno-wojskowa.

30 lipca – do Białegostoku przybywa Tymczasowy Komitet Rewolucyjny Polski, planowany jako komunistyczny rząd polski.

5-6 sierpnia – polski sztab opracowuje plan powstrzymania ofensywy sowieckiej, początek przegrupowania sił polskich na linii Wisły.

Rok 1920

➤ **10 sierpnia** – ofensywa sowiecka dociera do Przasnysza, Wyszkowa i Siedlec.

13-15 sierpnia – zwycięska Bitwa Warszawska powstrzymuje bolszewickie natarcie.

16-17 sierpnia – polska kontrofensywa znad Wieprza rozбивa armie sowieckie.

17 sierpnia – bitwa pod Zadwórzem, polskie Termopile – batalion polskich ochotników broni dostępu do Lwowa; z 330 żołnierzy poległo 318.

17 sierpnia – rozpoczynają się polsko-sowieckie rozmowy rozejmowe w Mińsku.

18-19 sierpnia – bohaterska obrona Płocka przez jego mieszkańców.

19 sierpnia – Michaił Tuchaczewski nakazuje odwrót Armii Czerwonej na całym froncie, trwa pościg wojsk polskich.

20-30 września – bitwa kończy się całkowitym rozbiem sił sowieckich.

8 września – oddziały gen. Lucjana Żeligowskiego zajmują Wilno.

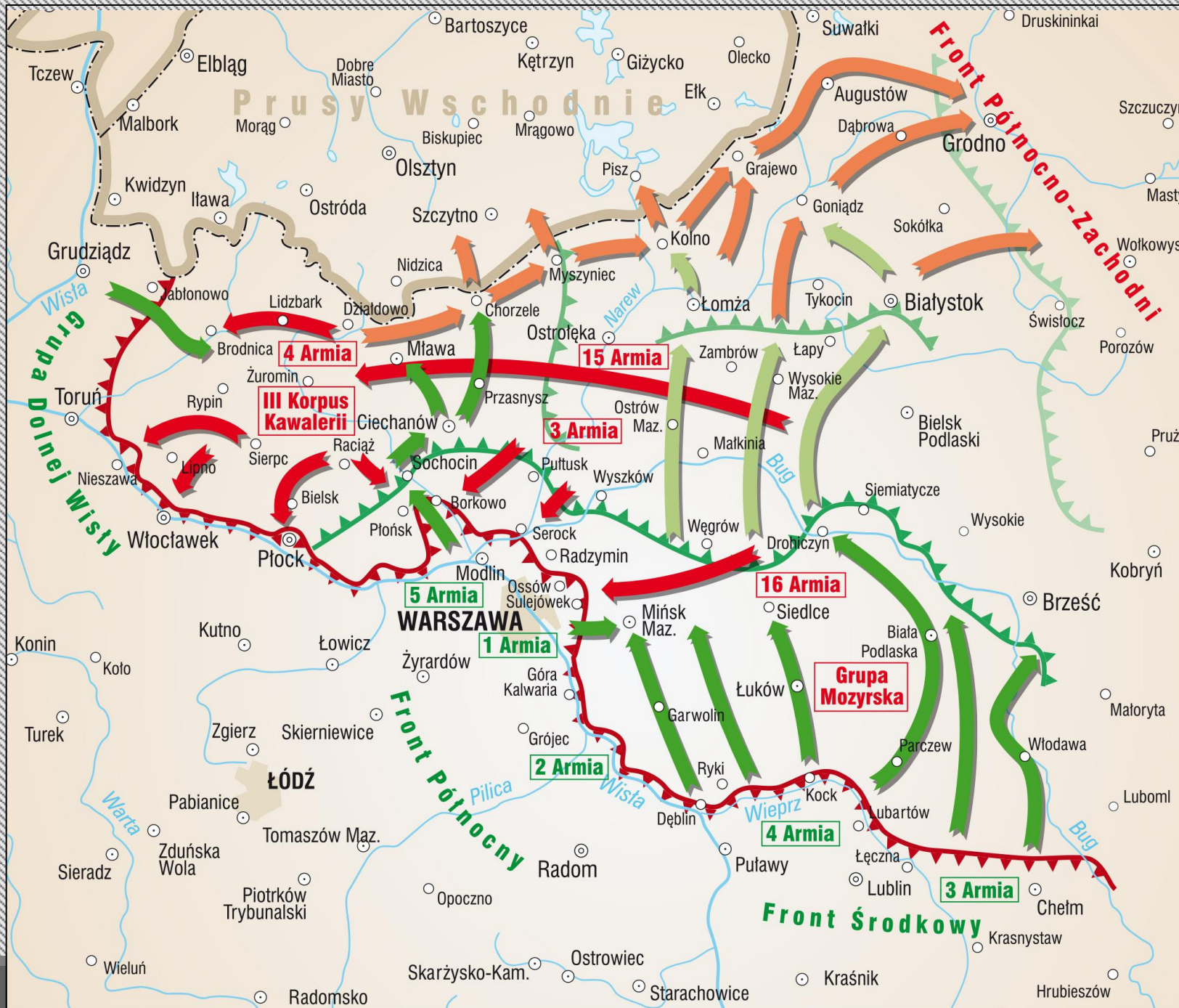
18 października – zawieszenie broni na froncie polsko-bolszewickim.

Stanisław Batowski *Zadwórze - polskie Termopile*. W heroicznej poległo bądź zostało zamordowanych 318 żołnierzy z 240 pp Armii Ochotniczej

Pociąg pancerny „Piłsudczyk”, który wykorzystywany był przez stronę polską w wojnie z Sowieciami.

BITWA WARSZAWSKA

- Działania Wojska Polskiego do 20.VIII
- Działania Wojska Polskiego po 20.VIII
- Działania Armii Czerwonej do 20.VIII
- Działania Armii Czerwonej po 20.VIII
- Maksymalny zasięg ofensywy bolszewickiej
- Linia osiągnięta przez Polaków do 18.VIII
- Linia osiągnięta przez Polaków do 22.VIII
- Linia osiągnięta przez Polaków do 25.VIII

Bitwa warszawska - piechota polska w tyralierze

Czołgi Renault FT-17 Pierwszego Pułku Czołgów Armii Polskiej podczas bitwy pod Dyneburgiem

Wojsko polskie i ukraińskie wkracza do Kijowa, Chreszczatyk, 7 maja 1920.

Wiosną 1920 r., bolszewicy przystąpili do wielkiej koncentracji sił na Froncie Zachodnim.

Józef Piłsudski zdecydował o podjęciu ataku wyprzedzającego i rozbiciu wojsk sowieckich zanim osiągną gotowość operacyjną.

Wyprawę poprzedziło podpisanie porozumienia politycznego z Semenem Petlurą, uznającego niepodległość Ukraińskiej Republiki Ludowej.

Marsz na wschód, rozpoczęty 25 kwietnia, zakończył się wkroczeniem do Kijowa 7 maja.

▲ 1920, Wysoka Brzoza, Ukraina, wojna polsko-bolszewicka, polskie oddziały w drodze na Kijów

◀ Gen. por. Antoni Listowski i Symon Petlura (Główny Ataman Ukraińskiej Republiki Ludowej).

Wojsko polskie w drodze na pozycje

Polacy w okopach

Wojsko Polskie wraca z Kijowa do Warszawy

Plan Piłsudskiego nie powiódł się z powodów wojskowych i politycznych. Wojska sowieckie cofały się, oddając Polakom terytorium niemal bez walki, ale również bez większych strat.

Nieliczne elity ukraińskie, bez poparcia ludności nie zdołały podjąć budowy ukraińskiego państwa.

Po sukcesach, na froncie ukraińskim przysłyły niepowodzenia – 5 czerwca 1920 r. Armia Konna, pod dowództwem Siemiona Budionnego przerwała linię frontu, zmuszając Polaków do gwałtownego odwrotu z Ukrainy. Licząca ok. 16 tysięcy ludzi, 1 Armia Konna (Konarmia) była najbardziej skutecznym wynalazkiem wojny domowej.

W drodze na Ukrainę Konarmia pokonała, w ciągu 30 dni nieprzerwanej jazdy, 1200 km niszcząc wszystko, co znalazło się na jej drodze, masakrując jeńców i ludność cywilną

W kwietniu 1920 r. Michaił Nikołajewicz Tuchaczewski objął dowództwo sowieckiego Frontu Zachodniego. Na początku lipca 1920 r. zgromadził 160 tysięcy ludzi gotowych do walki i posiadał liczne rezerwy (na front zachodni zostało wysłanych 800 tysięcy ludzi z 5 milionów wchodzących w skład Armii Czerwonej). Strona polska dysponowała nie więcej niż 80/100 tysiącami. Na obszarze przyfrontowym Sowieci mieli wyraźną przewagę.

Ofensywa bolszewicka na Froncie Zachodnim

Rosjanie w Działdowie

Wielka ofensywa sowiecka ruszyła 4 lipca. Armia Czerwona przełamywała kolejne polskie linie obrony: 7 lipca przekroczyła Berezynę, 14 lipca zdobyła Wilno, po przekroczeniu Niemna i Szczary 23 lipca zdobyła Grodno. Po jego zdobyciu, Tuchaczewski wydał rozkaz zajęcia Warszawy do 12 sierpnia. Pod koniec lipca, pokonując w krótkim czasie ponad 400 km, armia bolszewicka dotarła do linii Bugu.

Tymczasowy Komitet Rewolucyjny Polski

30 lipca przybył do Białegostoku, utworzony w Moskwie, Tymczasowy Komitet Rewolucyjny Polski (Polrewkom), którego zadaniem było przejęcie władzy na terenach wyzwolonych przez Armię Czerwoną. W skład Komitetu wchodził m.in. Julian Marchlewski, Feliks Dzierżyński, Feliks Kon.

Postępy bolszewików spowodowały rosnącą falę krytyki pod adresem Józefa Piłsudskiego. Militarna sytuacja Polski na przełomie czerwca i lipca była katastrofalna.

Wyczerpały się kredyty na dostawy wojskowe, problemem pozostawał transport zakupionego sprzętu. Środowiska rewolucyjne w zachodniej Europie podjęły kampanię pod hasłem „Ręce precz od Rosji”, czego skutkiem było wstrzymanie dostaw broni kierowanych do Polski, spowodowane strajkami kolejarzy i dokerów.

W trakcie konferencji w Spa (Belgia) 10 lipca toczyły się rozmowy premiera Władysława Grabskiego z przedstawicielami Ententy, którzy wymusili na Polsce przyjęcie linii Curzona jako linii polsko-sowieckiego zawieszenia broni i podjęcie rokowań z bolszewikami.

Do Polski została wysłana wojskowa misja międzysojusznicza.

Bezpośrednie zagrożenie państwa zmobilizowało siły do obrony. 1 lipca Sejm powołał Radę Obrony Państwa, w której zasiadali przedstawiciele rządu, sejmu i ważniejszych partii politycznych.

24 lipca powstał rząd koalicyjny, z Wincentym Witosem i Ignacym Daszyńskim na czele.

Zaprzysiężenie Rządu Obrony Narodowej w Belwederze. Premier Wincenty Witos ze swoim gabinetem, 1920 r.

Marszałek Józef Piłsudski, ppłk Bolesław Wieniawa-Długoszowski i gen. Edward Rydz-Śmigły podczas narady wojennej w 1920 r.

Powołano Inspektorat Armii Ochotniczej z gen. Józefem Hallerem jako dowódcą i ogłoszono ochotniczy zaciąg do wojska.

Gen. Haller w pociągu w otoczeniu sztabu

Do armii zgłosiło się około 90 tys. ochotników, którzy uzupełnili oddziały frontowe i pełnili służbę pomocniczą.

Armia Polska, licząca w kwietniu 600 tys. ludzi, pomimo strat podniosła liczebność do ponad 900 tys.

Major Feliks Jaworski rozpoczął formowanie jazdy ochotniczej w lipcu 1920. sfotografowani w Mordach, odbitych z rąk bolszewików 18.08.1920.

Przedstawicielka Ochotniczej Legii Kobiet – Polskiej Organizacji Wojskowej, w latach 1918-1922 skupiającej ponad 2500 kobiet walczących w wojnie polsko-bolszewickiej ▼

Legioniści i sanitariuszki, 1920 t.

1920 r. Ochotnicza Legia Kobiet w okopach

Józef Piłsudski na kwaterze dowództwa artylerii pod Ossowem

Gen. Haller na stanowiskach Poznańskiej Dywizji

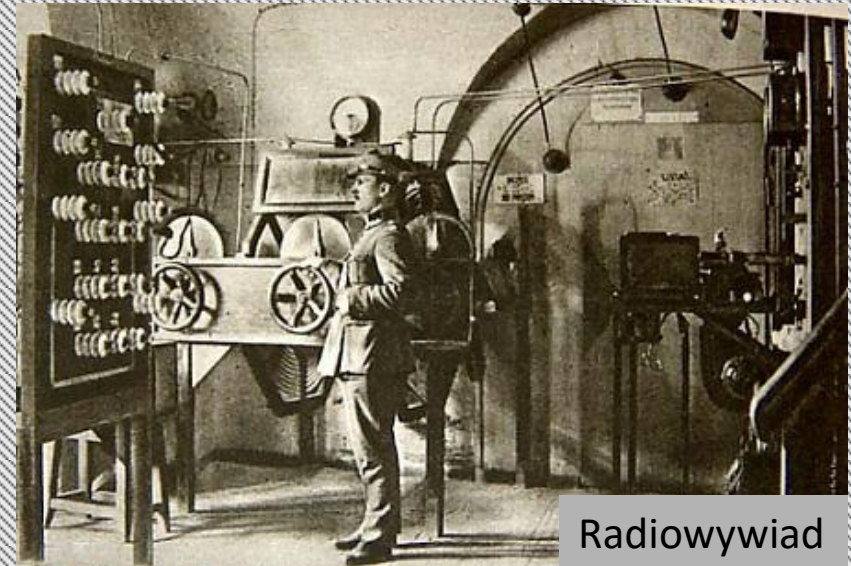
Józef Piłsudski postanowił stoczyć decydującą bitwę na obszarze między Bugiem i Wisłą. Polskie siły zostały całkowicie przeorganizowane.

Front Północny, dowodzony przez gen. Józefa Hallera, złożony z trzech armii, obejmował obszar od granicy Prus Wschodnich po Puławę. Do jego zadań należało związanie walką i osłabienie głównych sił przeciwnika nacierającego na stolicę.

Sformowana nad Wkrą armia pod dowództwem gen. Władysława Sikorskiego, miała nie dopuścić do oskrzydlenia sił polskich od północy i przejść do działań zaczepnych.

Gen. Władysław Sikorski ze sztabem 5 Armii podczas bitwy warszawskiej

Radiowywiad

Front Środkowy z gen. Edwardem Rydzem-Śmigłym na czele, przebiegał od Puław, wzdłuż Wieprza do Sokala. Do niego należało decydujące uderzenie na lewe skrzydło sił bolszewickich, walczących pod Warszawą i przedarcie się na ich tyły.

Zadaniem Frontu Południowego, dowodzonego przez gen. Wacława Iwaszkiewicza, było powstrzymanie Konarmii Budionnego, obrona Lwowa i pól naftowych Drohobycza.

Pozycje pod Lipskiem.
Marszałek Józef Piłsudski w rozmowie
Edwardem Rydzem-Śmigłym

Piechota polska w marszu na front
przed bitwą warszawską

Odprawa oficerów polskiego pułku kawalerii na
Froncie Południowym w 1920 r.

Józef Piłsudski i Symon Petlura wśród oficerów
polskich i ukraińskich. Stanisławów, 1920 r.

13 sierpnia bolszewicy uderzyli na przedmieścia Warszawy – przełamali pierwszą linię obrony i zajęli Radzymin. Rozpoczęły się dwudniowe walki o Warszawę, najcięższe boje stoczono pod Radzyminem i Ossowem.

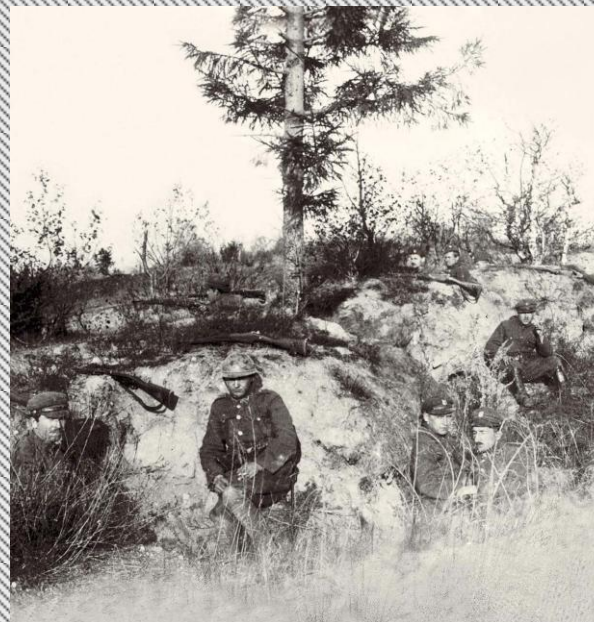
Kobiety przy kopaniu okopów w okolicach Warszawy

Polska pod Radzyminem. Widoczna obsługa karabinu maszynowego Schwarzlose M.7/12

Stanowisko karabinu maszynowego. Polska pozycja pod Miłosną, wieś Janki, bitwa warszawska, sierpień 1920

Polska piechota w okopie w pobliżu Radzymina

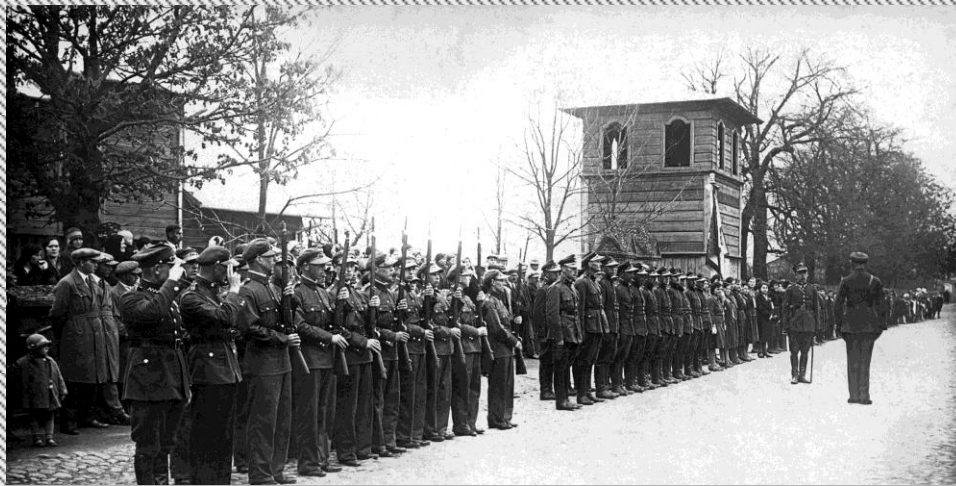

Ks. Ignacy Skorupka - symbol Bitwy Warszawskiej. Obraz Jana Henryka Rosena

Armia gen Sikorskiego zatrzymała dwukrotnie silniejszego wroga i zaczęła spychać go na wschód. Polska kontr-ofensywa znad Wieprza ruszyła 16 sierpnia i bezpośrednio zagroziła tyłom armii bolszewickiej. Rozmiary klęski zwiększała szybkość polskiego natarcia – piechota posuwała się 50-60 km na dobę, zajmując węzły komunikacyjne, przeprawy, mosty na tyłach cofającego się przeciwnika.

Wojsko polskie 1920 r.

Uroczysta odprawa organizacji wojskowych działających w Głinojecku POW

Piłsudski odznaczył orderami Virtuti Militari i Krzyżami Walecznych wielu obrońców Płocka. Był wśród nich 12-letni Tadeusz Jeziorowski, któremu Naczelnik Państwa nadał Krzyż Walecznych.

ORP Wawel - jeden z bohaterów obrony Płocka

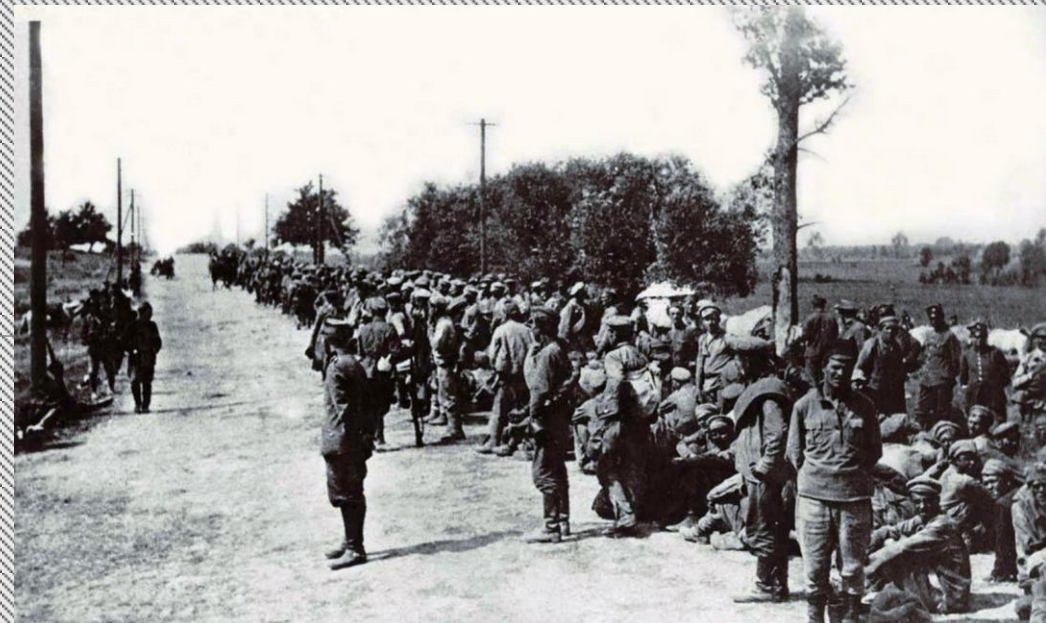

Polskie oddziały od zdobycia Kijowa stopniowo się wycofywały. Bitwa warszawska na północy i pod Komarowem na południu zahamowały złą passę. Na zdjęciu 3 Armia.

Armia Konna Budionnego, która w decydującej fazie bitwy została powstrzymana rozkazem Stalina, poniosła porażkę w bitwie pod Komarowem z 1 Dywizją Kawalerii płk. Juliusza Rómmla.

Z trzech armii sowieckich ocalało 10 tys. ludzi. Polacy wzięli do niewoli 66 tys. jeńców, zdobyli 231 dział i 1023 ciężkich karabinów maszynowych.]

Jeńcy rosyjscy na drodze pomiędzy Radzyminem a Warszawą po Bitwie Warszawskiej.

Więźniowie rosyjscy

Do ostatniej wielkiej batalii wojny polsko-sowieckiej doszło nad Niemnem (20-29 września 1920 r.). Jednak bolszewikom nie udało się odtworzyć linii frontu i wojska polskie dotarły do Dźwiny i Mińska.

Na południu Polacy oswobodzili całą Galicję, odrzucając bolszewików za Zbrucz. 18 października 1920 roku zostało podpisane zawieszenie broni.

Polskie okopy na Białorusi, Bitwa nad Niemnem, wrzesień 1920 r.

Oficerowie Oddziału Wydzielonego ppłk. Gustawa Paszkiewicza po ponownym zajęciu Mińska 15.X.1920 r.

Delegacja polska na rozmowy o zawieszeniu broni i zawarciu pokoju z Rosją Sowiecką 1920 r.

Warszawa, 1920 r., Plac Saski, defilada wojskowa z okazji zwycięstwa w wojnie polsko-bolszewickiej

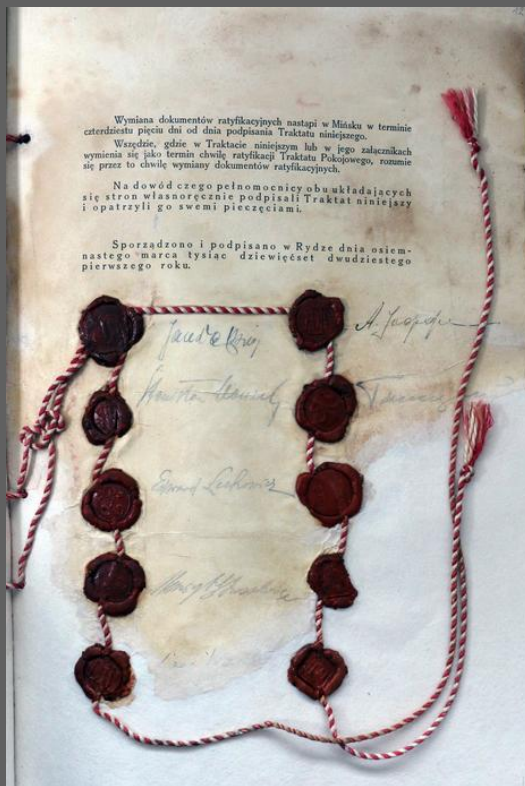
Defilada Wojska Polskiego po powrocie z frontu

Dla polskiego społeczeństwa zwycięstwo w wojnie z Rosją sowiecką miało znaczenie moralne. Był to pierwszy od 220 lat sukces Polski na arenie międzynarodowej i pierwsza od 220 lat wojna wygrana samodzielnie przez armię polską.

Rok 1921

18 marca – traktat ryski ustala przebieg polskiej granicy wschodniej i kończy wojnę polsko-bolszewicką.

Ostatnia strona traktatu z pieczęciami i podpisami stron

Obrady Konferencji Pokojowej w Rydze, 1921 r.

◀ Delegacja Wojska Polskiego na rokowania ryskie. W środku gen. Mieczysław Kuliński

Po pięciu miesiącach negocjacji, 18 marca 1921 r. Polska i Rosja Sowiecka podpisały w Rydze traktat pokojowy, który ustalił ostateczny przebieg polskiej granicy wschodniej (na linii Dżisna – Dokszyce – Słucz – Ostróg - Zbrucz).

Granice polsko-rosyjskie 1793 i 1921

Prezentacja do przeprowadzenia lekcji historii – wstępu do wycieczki
szlakami Bitwy Warszawskiej 1920 roku

100 lat „cudu nad Wisłą”

W prezentacji wykorzystano autorską publikację Igora Sulicha, autora wydanego w 2019 roku przez Fundację Teraz Mazowsze „Przewodnika Szlakiem Bitwy Warszawskiej 1920 roku”, ilustrowanego zdjęciami i grafikami udostępnionymi przez autora oraz ze zbiorów Lokalnej Organizacji Turystycznej Bitwy Warszawskiej 1920 roku.

Prezentacja została wykonana w 2019 roku przez Fundację TERAZ MAZOWSZE, w ramach zadania publicznego dofinansowanego ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego.

www.terazmazowsze.eu

